

EMO'DAN ACİL ÖNLEM ÇAĞIRISI

Elektrik Mühendisleri Odası (EMO) ve EMO İzmir Şubesi tarafından 24 Mayıs 2014 tarihinde düzenlenen ortak basın toplantısında Soma'da yaşanan maden felaketine dikkat çekilerek, madenlerde rödovans ve hizmet alımı sözleşmelerinin derhal iptal edilmesi istendi. Acil önlemlere ilişkin önerilere yer verilen açıklamada, tüm madenlerin EMO'nun da katkı sağlayacağı bağımsız bir teknik heyetin denetime açılması istendi.

Kömür bilindiği gibi en önemli birincil enerji kaynaklarından birisidir. Yeraltından zor koşullarda yeryüzüne çıkarılarak kullanılmaktadır. Soma'da yaşanan felaket, kömür üretiminin Türkiye'de teknolojik ilerlemeye paralel olarak gelişmediği, tam tersine, taşeronlaştırma, piyasalaştırma ve özelleştirme uygulamaları ile birlikte 19. yüzyıl koşullarına geri döndüğünü gözler önüne serdi. Yeni teknolojilerin kullanımını bir yana kendi deyimleri ile "maliyet unsurlarını baskılamaya" çalışan özel sektörün, geleneksel teknolojileri bile kullanmadığı, örneğin gaz maskelerinin kontrollerini ve değişimini bile yapmadığı ortaya çıktı.

Felaketin ortaya çıkmasının ardından Elektrik Mühendisleri Odası (EMO) ve EMO İzmir Şubesi'nden iki farklı heyetle bölgeye intikal ettik. Özellikle iş cinayetinin yaşandığı ilk günkü kurtarma karmaşası, ekipler arasındaki koordinasyonsuzluk, sorumluların belirsizliği, olayın meydana gelişi ile ilgili yetkililer tarafından yapılan çelişkili açıklamalar, bizleri ciddi anlamda kaygılandırdı. Ne yazık ki Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile bu madende asıl işveren konumunda olan Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu (TKİ) da başarısız bir sınav verdi. Odamız üyesi olan Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Taner Yıldız'ın yapmış olduğu açıklamalarda yaşanan vahim olayı trafo patlaması gibi olasılığı düşük bir nedene bağlaması, bizlerde facianın boyutlarının gizlenmeye çalışıldığı izlenimini doğurmuştur. Anlaşılan Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın enerji ve madencilik alanına ilişkin uzmanlığı, AKP döneminde oldukça geriletilmiş, bakanlık kadroları daha çok siyasi tercihlere göre şekillendirilmiştir.

İlk açıklamalarda trafo patlaması olarak belirtilen ve olağan bir kaza izlenimi verilmeye çalışılan felaket, boyutları itibari ile ülkemizde yaşanan en büyük "iş cinayeti" durumundadır. Facia, hem "madencilik" hem de "işçi sağlığı ve güvenliği" alanında son 12 yıldır

ağırlaştırılmış bir biçimde sürdürülen "özelleştirme", "piyasalaştırma" ve "taşeronlaştırma" politikalarının çöktüğünü göstermektedir. Daha önce de Çöllolar Sahası'nda üretimi artırmayı hedefleyen bir şirketin sebep olduğu heyelan nedeniyle Afşin-Elbistan Termik Santrali'nde elektrik üretimi de durdurulmuştur. Çöllolar'da yaşanan kazanın ardından hayatını kaybeden 9 işçinin cenazesi aradan 3 yıl geçmesine rağmen halen çıkarılmamıştır. Piyasa koşullarına ve özel sektörün "günlük kârı" hedefleyen ufkuna bırakılan bir enerji piyasası, gelinen noktada "liberal" ekonomiyi bile tehdit eder hale gelmiştir. Enerji maliyetlerinde ciddi bir artış yaşanırken, buna paralel olarak enerji alanında çalışan işçilerin maruz kaldığı koşulların kötüleştiği, ölümcülleştiği bugün daha çok görünür hale gelmiştir. Kömür çıkarma maliyetinin düşürülmesi, konutlarda ve sanayide kullanılan kömürün fiyatını düşürmemiş, tam tersine hem ekonomik hem de ağır bir vicdani yük haline gelmiştir.

Gerek Odamızın olay günü, olay yerinde yapmış olduğu incelemelerde, gerek Maden Mühendisler Odası'nın açıklamalarında ve firma yetkililerinin beyanatlarında, gerekse savcılık tarafından açıklanan bilirkişi ön raporunda kazanın oluş biçimi kömür yanmasına bağlı karbonmonoksit (CO) zehirlenmesi olarak belirlenmiştir. Havalandırma, erken algılama, kişisel güvenlik donanımları, kaçış yolları, özel yaşam alanları gibi konularda tesisin ciddi eksiklikler taşıdığı, olayın oluş biçimi ile ilgili yapılan tartışmalarda açığa çıkmıştır.

Vahşi Kapitalizm Yeraltı Üretimini Patlattı

Çok açıktır ki Soma'da yaşanan felakete, şirketin "ne pahasına olursa olsun, maliyeti düşürme ve üretimi kesintisiz sürdürme" politikası neden olmuştur. Görünen tablodan yalnızca bu şirket sorumlu olamaz. Bu üretim modelini yaratan ve kömür madenleri ve linyit sahalarının ihalelerle devredenler ve denetim sorumluluklarını

yerine getirmeyenler de yaşanan iş cinayetlerinden birinci derecede sorumludur. Bu model, 3-5 firmanın ve bunlara bağlı çalışan “dayıbaşı taşeronlarının” çıkarına ve binlerce işçinin kölelik koşullarında çalıştırılması pahasına ekonomik ve vicdani olarak sürdürülemez. Türkiye’de kömür madenciliğinin mevcut koşullarda sürdürülmesi göz göre göre iş cinayetlerine davetiye çıkarmaktır.

TKİ’nin son olarak yayımlayabildiği 2012 yılına ait çalışma raporuna göre, 2012 yılında rödovans ve hizmet alımı usulleri ile özel sektöre yaptırılan üretim de dâhil olmak üzere 31,7 milyon tonu açık işletmelerde, geriye kalan 11,1 milyon tonu kapalı işletmelerde olmak üzere toplam 42,8 milyon ton (tüvenan) kömür üretimi yapılmıştır. TKİ verilerine göre bu üretimde açık işletmelerde 26,8 milyon ton, kapalı işletmelerde ise 6,4 milyon ton satılabilir kömür elde edilmiştir. 2012 yılında yeraltı işletmeciliği kapsamında çıkarılan kömürün 6,2 milyon tonu rödovans karşılığında, 4,5 milyon tonu ise hizmet alımı sözleşmesi kapsamında üretilmiş, TKİ’nin kendi üretimi ise 0,4 milyon ton düzeyinde kalmıştır.

AKP iktidarının ilk dönemlerinde 2003 yılında TKİ tarafından 1,1 milyon ton düzeyinde üretim yapılırken, 2004 yılında üretim 0,9 milyon tona düşmüştür. AKP’nin rödovans ve hizmet alımı işlemlerine başladığı ilk yıl olan 2005’te TKİ’nin kendi üretimi 0,8 milyon tona düşerken, özel sektörün faaliyetleri sonucu üretim 2,4 milyon tonu rödovans, 0,2 milyon tonu hizmet alımı olmak üzere toplamda 3,4 milyon tona çıkarılmıştır. Piyasalaştırma işlemlerinin ardından ilk yıl içerisinde aynı yeraltı madenlerinde, aynı teknolojik olanaklar kullanılarak, üretim yaklaşık 3,4 kat artırılmıştır. 2012’de ise toplam yeraltı madenlerindeki üretim, işçiler kölelik düzenine yakın koşullarda çalıştırılarak 11,1 milyon tona ulaştırılmıştır. TKİ’nin yeraltı ocaklarında kamu kaynakları ile gerçekleştirdiği 2003 yılındaki üretim olan 1,1 milyon ton, 2012’de 0,4 milyon tona düşürülürken, toplam üretim rödovans ve hizmet alımı yöntemleri ile 10 kat artırılmıştır. AKP döneminde yaşanan bu değişimin faturası, TKİ’nin rödovans ve hizmet alımı usulleri ile belirlediği taşeronlar ile bu taşeronların görevlendirdiği “dayıbaşları”nın ağır baskısı altında ezilen işçilerin canları ile ödenmiştir. Bu tablodan kuşkusuz, neoliberal politikaların en sadık sürdürücüsü AKP İktidarı sorumludur.

Yenilenebilir Kaynaklar Ön Plana Çıkarılmalı

2012’de elde edilen toplam satılabilir kömürün 7,9 milyon tonu sanayi ve ısıtmada, yaklaşık 26 milyon

tonu termik santrallarda tüketilmiştir. TKİ’nin verilerine göre kömürün büyük kısmının elektrik üretiminde kullanıldığı görülmektedir. TEİAŞ’ın verilerine bakıldığında ise 2013 sonu itibari ile elektrik enerjisinin yüzde 24,9’unun kömürden ürettiği görülüyor. Toplam elektrik üretiminin yüzde 12,2’si ithal kömür ile gerçekleştirilirken, kömürün toplam payından geriye kalan yüzde 12,7’lik kısım ise Türkiye’de üretimi gerçekleştiren linyit ve taşkömüründen elde edilmiştir. Bu durumda yaklaşık olarak 2013 verilerine göre kömürden üretilen 60 milyar kilovatsaatlik (kWh) enerjinin, yarısı yani 30 milyar kWh’sı yerli taş kömürü ve linyitten üretildiğini kabul edebiliriz.

Buna karşılık olarak resmi istatistiklere göre, Türkiye’nin rüzgâr enerjisi potansiyeli 48 bin megavat (MW) kurulu güce denk gelmektedir. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı’nın Elektrik Enerjisi Piyasası ve Arz Güvenliği Strateji Belgesi’ne göre 2023 hedefleri arasında 20 bin Megavat’lık (MW) rüzgar santrali kurulması da yer almaktadır. Bu kurulu güç ile yıllık 70-80 milyar kWh’lik üretim yapılabilir. Potansiyelin tümünün kullanılması durumunda ise yaklaşık 2 katı kadar daha üretim yapılması olasıdır. Benzer şekilde, mülga Elektrik İşleri Etüt İdaresi’nin çalışmalarında ekonomik olarak kullanılacak güneş enerjisi potansiyeli yıllık 380 milyar kWh olarak hesaplanmıştır. 2013 sonu itibari ile 310 MW kurul güce sahip olan jeotermal kaynaklardan 1 milyar 281 milyon kWh elektrik üretimi gerçekleştirilmiştir. 2023 yılı itibari ile 600 MW’lık ekonomik jeotermal potansiyelini tamamının kullanılması hedeflenmektedir. 10 yıl sonra 2013 üretiminin yaklaşık 2 katı üretim artışı hedeflenmektedir.

EMO olarak Türkiye’nin enerji politikalarının yerli ve yenilenebilir kaynaklar üzerinden yükselmesi gerektiğini her fırsatta yineliyoruz. Uyarı ve önerilerimizi dikkate almayan siyasal iktidar, 2023 yılı için konulan hedefleri de tutturaktan uzak bir konumdadır. Soma gerçeği kömür madenlerindeki üretim koşullarına ilişkin kaygılarımız, sadece madencilerimizin iş güvenliği açısından değil aynı zamanda ülkemizde enerji arzı açısından da kaygılarımızı artırmaktadır.

İşçi Sağlığı ve Güvenliği’ne ilişkin yapılan yasal düzenlemede tüm itirazlarımıza rağmen işvereni sınırlayacak kurallara yer verilmemiş, riskin sorumluluğu aslında kendisi de aynı şirkette işçi statüsünde olan veya hizmet alımı yöntemi ile başka bir şirketten kiralanmış uzmanlara bırakılmıştır. İşten atılma veya sözleşmesi iptal edilme tehlikesi altındaki uzmanlar, işvereni eksikleri gidermeye ve önlem almaya zorlayamamak-

tadır. Bu sistemin ivedilikle değiştirilmesi, işverenlerin ve siyasilerin baskısından uzak idari ve mali yönden bağımsız, demokratik işleyişe sahip İşçi Sağlığı Güvenliği Kurumu'nun kurulması hayati önemdedir.

EMO, parlayıcı ve patlayıcı ortamlarda güvenliğin sağlanması için 2011 ve 2013 yıllarında ATEX sempozyumları düzenlemiştir. Sempozyumlarda, bu alanda yaşanan güncel gelişmeler tartışılmış, mevzuat eksikleri ortaya konmuştur. Ortaya çıkan bu bilgi birikimi ne yazık ki uygulamaya yansımamaktadır. Patlayıcı olmayan ortamların yanında yüksek binalar, metro istasyonları, hastaneler, okullar gibi insanların topluca bulunduğu alanlarda da yangın güvenliğine ilişkin önlemlerin alınmasına yönelik mevzuatta büyük eksiklikler bulunmaktadır. Hem işçi güvenliği hem de kamunun kullanımına açık mekanlarda önlemlerin alınması ve teknolojik gelişmelerin takibi için ilgili bakanlıklar ve Odaların katılımı ile bir çalışma grubu oluşturularak, yürürlükteki mevzuat gözden geçirilmeli ve bu alanlarda güvenlik önlemlerine ilişkin yürütülen mühendislik çalışmalarının kalitesinin artırılarak, denetlenmesine olanak sağlanmalıdır.

Acil Önlem Adımları

Soma'da yaşanan felaketin ardından EMO olarak tüm teknik birikimimiz ile her zaman maden emekçilerinin yanında olacağız. Maden kazaları ile bir daha karşılaşmamak için 2005 yılından bu yana uygulanan sistemin değiştirilmesi gerekmektedir. Acil alınması gereken önlemleri ise şu şekilde sıralayabiliriz:

- TKİ, rödovans ve hizmet alımı sözleşmelerini iptal etmeli ve bu şirketlerde çalışan tüm personel TKİ bünyesine aktarılmalıdır. İşçilere iş güvencesi ve sendikalaşma hakkı sağlanmalıdır. Yeraltında çalışacak işçiler "dayıbaşı" yerine kendi öz yönetim modeli ile oluşturulacak mekanizmalarla idare edilmeli ve kaza anında bu mekanizmanın öncülüğünde tahliyeleri sağlanmalıdır.
- Tüm maden ocaklarında işçilerin özlük hakları korunarak, çalışma sahaları güvenli hale getirilinceye kadar üretim durdurulmalıdır. Madende güvenliğin sağlanması için denetimler döneminde minimum personel ile önleyici çalışma yapılmalıdır. Madende eksiklerin giderileceği ve güvenliğin tam anlamı ile sağlanacağı güne kadar, personel eğitimi ve madende fiziksel iyileştirmeler için mesai yapılmalıdır. Üretim baskısı nedeni ile yapılmayan onarım, bakım kapsamındaki tüm sorunlar çözülmelidir.

- Aralarında Maden Mühendisleri Odası, EMO gibi Meslek Odaları ve kurumlardan da uzmanların bulunduğu bağımsız bir teknik heyet oluşturularak, tüm madenlerde inceleme yapılması sağlanmalıdır. Eksiklerin bilimsel kriterlere uygun bir şekilde tespit edilmesi ve giderilmesi bu heyetlerin gözetiminde gerçekleştirilmelidir. İş gücü ve kamu kaynakları, üretimin durdurulmasının ardından bilimsel heyetin kılavuzluğunda eksiklerin giderilmesine harcanmalıdır.
- İyileştirme çalışmaları döneminde yaşanacak enerji açığı için de ayrıca önlem alınması gerekmektedir. Konut ve sanayide kullanılacak kömür için gerekli ise geçici bir süre ithalat ile çözüm üretilmelidir. Elektrik üretiminde oluşacak açıklar için de arz güvenliğini sağlamak üzere yenilenebilir kaynaklar başta olmak üzere çeşitlendirme olanakları araştırılmalıdır. Yenilenebilir kaynakların yetersiz kaldığı durumda yerli kömür yakan santraller için yine geçici bir süre kömür ithalatı veya elektrik ithalatı planlaması yapılmalıdır.
- Düşük risk grubundaki işletmelerde hatta sıradan binalarda bile uyarı ve yangın önleme sistemleri bulunmakta ve kaza anında hayat kurtarmaktadır. Madenlerde de tüm teknolojik olanaklar kullanılmalıdır. Bu anlamda uluslararası standartların uygulanması ve teknolojik gelişmelerin takip edilmesi için TMMOB'ye bağlı Odaların katılımı ile bağımsız bir daimi komite kurulmalıdır. Bu komitenin hem mevcut hem de geliştirilecek ekipmanların kullanımı için aldığı kararlar, TKİ tarafından maliyet gözetilmeksizin uygulanmalıdır.
- TKİ'nin ancak eğitim ve iyileştirme çalışmaları biten ocaklarda bağımsız heyetin izin vermesinin ardından yeniden üretime geçmesi sağlanmalıdır.
- İşçi sağlığı ve iş güvenliği alanında yaşanan karmaşa son verilmeli, etkin ve kamusal nitelikli bir denetim sağlayacak yasal düzenleme yapılmalıdır.

EMO 44. Dönem Yönetim Kurulu

EMO İzmir Şubesi 30. Dönem Yönetim Kurulu

24 Mayıs 2014